

Maleczyńska, Ewa

"John Žižka and the Hussite Revolution", F. G. Heymann, Princeton 1955 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 48/4, 799-800

1957

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

F. G. Heymann, *John Žižka and the Hussite Revolution*, Princeton University Press, Princeton 1955, s. 522 i mapy.

Autor omawianej pracy żywi trwale zainteresowania zagadnieniami ruchu husyckiego. Dowodzą tego ogłoszone przezeń poprzednio studia „The national Assembly of Časlav” („Medievalia et Humanistica” t. VIII, 1954) oraz „The Role of the Towns in the Bohemia of the Later Middle Ages” („Cahiers d'Histoire Médiévale” t. II, z. 3, s. 323—46). Nie stanowi zresztą w piśmiennictwie amerykańskim wyjątku. Przykładem mogą być choćby ostatnie prace Thomsona¹.

Obszerna, przeszło 500-stronicowa monografia Heymanna poświęcona postaci Żyżki jest poważnym i gruntownym studium, przy wykorzystaniu niemal bez zarzutu źródeł drukowanych i szerokiej czeskiej literatury przedmiotu. W zakresie tej ostatniej zanotować trzeba pewne braki jedynie jeśli chodzi o publikacje najnowsze. Autor wymienia wprawdzie popularną ogólną pracę Macka, dotyczącą ruchu husyckiego², nie zna jednak nawet I wydania pierwszego tomu jego „Taboru”, podobnie jak nie zna tak ważnej dla dziejów Żyżki monografii Durdika³.

Trudno w tych warunkach mówić o stosunku autora do nowej, marksistowskiej syntezy ruchu husyckiego; pozostaje ona właściwie poza jego szeroką analizą. Heymann sam wychodzi niewątpliwie z idealistycznych pozycji poznawczych. Ustawienie w centrum pracy postaci Żyżki i wpływu jego osobowości na wypadki i autonomiczne niejako traktowanie rozwoju społecznego i gospodarczego Czech z jednej, a dążeń narodowych i ruchów religijnych z drugiej strony, jest tego wyraźnym potwierdzeniem.

Mimo przyznania zasadniczo autonomii wspomnianym dziedzinom życia, autor w szczególach dostrzega ich wzajemne powiązania. Charakterystyczna jest przy tym dla Heymanna niezależnie i samodzielnie wypracowana pozytywna ocena ruchu husyckiego i jego dziejowego znaczenia. Autor potrafi przeciwstawić się dyskryminacyjnym ocenom Pecka⁴; podkreślając, niewątpliwie zresztą z pewną słusnością, wagę zaciekłych antagonizmów religijnych i sporów dogmatycznych w omawianym okresie, w ruchu husyckim widzi przede wszystkim dzieło średniej warstwy miejskiej, początek „rewolucji narodowych w Europie”, a w Żyżce wielkiego wodza czeskiego ruchu narodowego. Bardzo wysoko podniesione jest znaczenie sejmu czasławskiego z r. 1420. Moment solidarności wszystkich warstw i klas w walce o narodowe wyzwolenie zarysowuje się niewątpliwie w ujęciu Heymanna silniej niż podkreślone w pierwszej linii przez Macka głębokie klasowe rozdarcie i klasowy charakter walki ludowo-chłopskiego początkowo Taboru.

Praca Heymanna skreślona jest bez nacjonalistycznych uprzedzeń, które często w stosunku do ruchu husyckiego cechowały burżuazyjnych historyków niemieckich, a z drugiej strony wolna jest od ignorancji, która tak często niestety może być zanotowana w krajach anglosaskich w odniesieniu do Słowiańszczyzny. Niezależnie od tego, że budzi oczywiście pewne zastrzeżenia polemiczne, stanowi ona cenny wkład w ostatnią interpretację ruchu husyckiego, ułatwiając uniknięcie jednostronnego zwracania uwagi ze strony historyków marksistowskich na zjawiska

¹ S. H. Thomson, *Czechoslovakie in European History*, wyd. 2, Princeton 1954; tenże, *Four Unpublished Questions of John Hus*, „Medievalia et Humanistica” t. VII, 1952; tenże, *Lutner and Bohemia*, „Archiv für Reformationsgeschichte” 1953, s. 160 nn.

² J. Durdik, *Husitské vojenství*, Praha 1954, 2 wyd. 1956.

³ J. Macek, *Husitské revoluční hnutí*, Praha 1952; tenże, *Tabor w husitském revolučním hnutí* t. I, Praha 1952, 2 wyd. 1956; t. II, 1956.

w zasadzie słusznie wydobyte przez nich jako podstawowe. Trzeba jednak podkreślić, że choć marksistowska historiografia czeska przecenia w pewnym stopniu świadomość klasową i dojrzałość rewolucyjną czeskiego chłopstwa i biedoty miejskiej, ulegając naciskowi pewnej ahistorycznej modernizacji zjawisk, to u Heymanna nie brak również ahistorycznej modernizacji w przybliżaniu powstania husyckiego do modelu pierwocin kapitalistycznej demokracji, a Żyżki do Jerzego Washingtona.

Historyka polskiego zainteresuje w książce Heymanna problematyka stykowa dotycząca dziejów Polski. Autor stwierdza udział Żyżki w wielkiej wojnie z r. 1410 (s. 29, 31), podejmuje stosunek Żeliwskiego do polskiej kandydatury na tron czeski (s. 188 nn), omawia przybycie Zygmunta Korybutowicza do Czech i jego stosunek do Żyżki (s. 319) oraz ponowne jego rządy w Pradze (s. 417 nn). Czyni to jednak po pierwsze jedynie z punktu widzenia spraw wewnętrznoczeskich, po drugie niestety przy bardzo jedynie powierzchownym wykorzystaniu źródeł i historiografii polskiej⁴. Ogólna ocena powołania na tron czeski słowiańskiego króla wypada u Heymanna pozytywnie, przede wszystkim z punktu widzenia obrony przed niebezpieczeństwem niemieckim. Podniesiony przez Macka klasowy charakter polskiej kandydatury pominięto. W szczegółach ocenę polityki Jagiełły i Witolda daje Heymann bardzo ostrożną, pozostawiając wielokrotnie kwestię otwartą, co zresztą przy wyraźnej niedostępności dla niego materiału polskiego należy mu raczej poczytać za plus. Tak więc badacz polski szerszego materiału dla siebie nie znajdzie.

Książka Heymanna ma wielką zasługę uprzystępnienia bodaj po raz pierwszy w sposób tak szczegółowy i rzeczowy badaczom amerykańskim i angielskim dziejów ruchu husyckiego, tak typowego i ważnego w historii wszystkich narodów Słowiańszczyzny zachodniej.

Ewa Maleczyńska

M. Machovec, *Husovo uceni a vyznam v tradici ceskeho naroda*, Praha 1953, s. 377.

Husycka rewolucja i jej tradycje odegrały ogromną rolę w kształtowaniu się kultury, świadomości i charakteru narodowego Czech oraz wpłynęły silnie na dalszy bieg dziejów tego kraju. Nic też dziwnego, że problematykę husycką uważa się do dziś za „czerwoną nić” czeskiej historii.

Praca M. Machovca stanowi marksistowską analizę biegu owej nici na przestrzeni kilku wieków. Autor przeznaczył swą książkę nie dla wąskiego kręgu specjalistów, lecz dla szerokich mas czytelników, interesujących się dziejami czeskiej myśli filozoficznej — stąd przystępny styl wykładu i umiarkowanie w rozbudowie aparatu naukowego.

Praca składa się z trzech części¹. W pierwszej autor omawia dość szczegółowo działalność i poglądy poprzedników Husa, a więc świętego kaznodziel Konrada Waldhausera, żarliwego ascety Jana Miliča z Kromieryża, filozofującego szlachcica Tomasza ze Štitneho i „biblijnego teoretyka” Macieja z Janova. Część druga poświęcona jest samemu Husowi i jego nauce. Machovec podkreśla tu szczególnie

⁴ Podobnie zresztą nie cytuje autor i ostatniej pracy Fr. Bartoša, *Žižka a Korybut*, „Jihocesky Sbornik” t. XX, 1951.

¹ Obszerne straszczenie pracy M. Machovca, dokonane przez M. Straszewskiego, znajduje się w „Przeglądzie Zachodnim” 1955, z. 9—12.